

ANDRES KÜNG:

Estnisk appell

Hela den politiska skalan är företräd – från reformkommunister till kristna idealister och allmänna humanister – inom den estniska Folkfronten. Ärligt uppsåt och personligt mod präglar många av dem, skriver Andres Küng.

Han återger här författaren Aivo Lohmus tal vid Folkfrontens första fullmäktigemöte, som avhölls dagen efter att Högsta Sovjet tagit beslutet om de "svarta baretterna". Beslutet gav inrikesministern i Moskva rätt att sätta in dessa specialstyrkor var, när och hur som helst.

Jag kom till Tallinn samtidigt som Folkfronten ordnade sitt första fullmäktigemöte. Det var frontens första större samling sedan grundandet i början av oktober 1988.

Folkfrontens båda främsta ledare, filosofen Edgar Savisaar och sociologen Marju Lauristin, sammanfattade det politiska läget som då var mycket spant. I Moskva hade Sovjetunionens Högsta Sovjet dagen innan beslutat att godkänna lagförslaget om de "svarta baretterna". Beslutet gav inrikesministern i Moskva rätt att sätta in dessa specialstyrkor var, när och hur som helst – utan att fråga myndigheterna i t ex Estland om lov eller ens informera dem i förväg.

Några dagar tidigare hade man i Moskva också kungjort förslagen till ändringar av den sovjetiska grundlagen. Enligt de flesta ledamöterna av Folkfrontens fullmäktige i Estland skulle förslagen, som de först lades fram, ha inneburit att Estland och andra unionsrepubliker skulle fått lika lite att säga till om som vilket område, *kraj*, som helst inom unionsrepubliken Ryssland.

Vid Folkfrontens fullmäktigemöte berättade ordföranden i Estlands Högsta Sovjets presidium, "presidenten" Arnold Rüütel, om sina intryck från mötena med Sovjetunionens Högsta Sovjet och dess presidium i Moskva. De närvarande kippade efter andan, när han avslöjade hur han blivit häftigt angripen för att slösa bort värdefull tid för de övriga unionsrepublikernas "presidenter" genom att tvinga dem till långa diskussioner om unionsrepublikernas rättigheter gentemot ministerier och andra myndigheter i Moskva.

Författaren Andres Küng är född i Sverige av estniska flyktingföräldrar.

Fredlig frihetskamp

Det har i Sverige förts en märklig debatt om huruvida Folkfronten i Estland bara är Partiets förlängda arm eller ett självständigt och uppriktigt uttryck för den estniska folkviljan. Den diskussionen känns märklig, när man varit med vid Folkfrontens möten och fört långa samtal med flera av de ledande inom denna front. Visst är Folkfronten en brokig skapelse där hela den politiska skalan finns företrädd — från reformkommunister till kristna idealister och allmänna humanister. Ett genomgående intryck är dock en ärlig vilja att kämpa för det estniska folkets framtid genom att bidra till en fredlig förnyelseprocess i Sovjet.

I en bok som utkommer på svenska senare i år, *ESTLAND VAKNAR*, berättar jag utförligt om denna fredliga frihetskamp som kan få så stor betydelse också för Sverige. Låt mig här bara återge ett av inläggen vid Folkfrontens första fullmäktigemöte. Kanske kan det ge även skeptiska svenska läsare en uppfattning om det uppriktiga ärliga uppsåt och personliga mod som präglar många människor i denna folkrörelse.

Löhmus tal

Efter att en rad talare krävt ökat självstyre åt Estland gick ordet till författaren Aivo Löhmus från Tartu. Hans inlägg får det att bli dödyst i salen:

”Gårdagskvällens nyhetssändning från Moskva visade hur lekande lätt man i Högsta Sovjet röstade igenom lagen som inskränker mötes- och demonstrationsfriheten och ger inrikesministern fria händer att sätta in de svarta baretterna

var och när han vill. De bilderna var så deprimerande att jag inte kunde somna på hela natten. Och jag kan tänka mig att det nyhetsprogrammet satte sina spår i självmordsstatistiken i vårt land. När vi begav oss iväg från Tartu tidigt i morse frågade jag bara halvt på skämt min färdkamrat vad vi skulle göra om de svarta baretterna redan väntade på oss i Tallinn . . .

Dagens svarta skämt kan bli morgondagens sorgliga faktum. Det har inte gått mer än en månad sedan Folkfrontens konstituerande kongress, men redan har hösten börjat. Två tusen lydiga handuppräckare i Moskva röstade lugnt

Den lag som Högsta Sovjet i Moskva antog lämnar alla unionens medborgare utan grundläggande mänskliga rättigheter.

för höstens ankomst. Man kan befara att hösten blir kort och stormig, men vintern desto längre och kallare. En sådan vinter ytterligare överlever vi inte i Estland. Därför måste vi alla snabbt och grundligt tänka igenom samt besluta hur vi ska möta den annalkande hösten.

Estlands och esternas situation kan jämföras med en fånge som sitter inspärriad i en fästning isolerad från omvärlden. Fästningen omges av en bred och djup vallgrav som är full av vatten. Hur tar man sig över vallgraven till friheten?

Det finns flera möjligheter. Man kan föra långvariga och tålmodskrävande förhandlingar med fångvaktarna och försöka förklara för dem, att det varken

finns orsak eller grund att hålla oss inspärade utan att det är rent olagligt. Det är möjligt att de skulle förstå och kanske låta oss börja bygga en bro över vallgraven. Men om de inte gör det?

I så fall finns en andra möjlighet: en plötslig och kraftfull ansträngning som mobiliserar hela folkets vilja och energi och kan föra oss över vallgraven, från fångenskapen till friheten. Men vi kanske inte klarar språnget utan faller ner i

Ingenting skyddar oss mot de svarta baretternas och deras uppdragsgivares godtycke.

vallgraven och drunknar. Eller så drabbas vi halvvägs av fångvaktarnas straffande hand. Risken är stor, men vi skulle åtminstone ha gjort ett verkligt försök att nå friheten.

Folkfronten har hittills i mitt tycke sökt en tredje väg. Vi har försökt lära oss att gå på vattnet. Vi har försökt skänka esterna och Estland Frälsarens roll och hoppats, att vi förmår frälsa hela Ryssland från ondo.

Efter de förslag till grundlagsändringar och den nya vallag som nyligen publicerats i pressen och särskilt efter den senaste handuppräckningen i Moskva måste det stå klart, att vi inte förmår detta. Det måste stå klart, att det stora Ryssland inte ens vill befrias från ondskan. Tvärtom.

De steg som man nu förbereder är följsjukdomar av rent stalinistisk inrikespolitik. Man har försökt fördriva Djävulen med Belsebub och nu tycks

man vilja jaga bort stalinismens spöke med ännu mer stalinism.

Varje något så när tänkande människa måste inse att den lag som Högsta Sovjet i Moskva antog med "absolut majoritet" lämnar alla unionens medborgare fullständigt utan grundläggande mänskliga rättigheter som rätten till liv, frihet och okränkbarhet. För att inte ens tala om varje människas rätt att erkännas som ett juridiskt subjekt med rätt till likhet inför lagen.

Intill denna dag har vi fördömt stalinismens förtryck för att det varit olagligt — i framtiden kan vi inte invända något — i alla övergrepp har från och med nu gjorts lagliga. Ingenting skyddar oss mot de svarta baretternas och deras uppdragsgivares godtycke . . .

Det förhållandet att unionsrepublikerna nu ska fräntas sina sista pappersrättigheter visar, att man inte vill förvandla Sovjetunionen till en boplatz för fredliga och fastboende arbetsmänniskor utan till en lägerplats för en rad vandringfolk. Inte en demokratisk rättsstat utan en maktstat som hålls i en och samma starka näve. Att vi hittills inte har velat se dessa fakta i vitögat, visar bara vår politiska naivitet och vårt djupa psykologiska behov av illusioner.

Men gårdagens nyhetssändning i TV krossade våra sista illusioner. Vi är i vår historia tillbaka vid år 1939, vid basöverenskommelsens tid, fast spiralen fört oss till en högre nivå. 1940 års juni- och julihändelser väntar oss om en månad eller lite längre tid samt augustihändelserna och resten när de maktorgan som bildats på grundval av de nya lagarna gripit hela makten och rätten att besluta över alla nationers och indivi-

ders öde i hela det mäktiga sovjetiska imperium om vilket 'Pravda' i en ledare nyligen skrev "Ett land, ett öde".

Dessa händelser föregicks av Estlands ockupation i juni 1940. Därefter följde annektionen och den snabba koloniseringen av Estland. Jag fruktar att vi nu

Jag fruktar att en ny ockupation och en ännu värre slutgiltig kolonisering väntar oss.

befinner oss i ett läge där en ny ockupation samt en ännu värre och ofrånkomligen slutgiltig kolonisering väntar oss.

Vad kan vi då göra? Hur kan vi samla folket till en stor kraftansträngning, som med större sannolikhet leder till självmord än frigörelse?

Det första vi kan göra vore följande:

1. Estlands Högsta Sovjets presidium tar kontakt med andra unionsrepubliker, framför allt med Lettland och Litauen, och uppmanar dem att protestera

hos sovjetregeringen och kräva att det odemokratiska grundlagsförslaget stoppas.

2. Förhoppningsvis lyssnar sovjetregeringen på protesterna.
3. Om sovjetregeringen struntar i protesterna, sammankallas snarast möjligt – säg inom två veckor – ett urtima möte med Estlands Högsta Sovjet till vilket utrikeskorrespondenter ovillkorligen inbjuds.
4. Estlands Högsta Sovjet beslutar vid sitt urtima möte att Estland anser sig ha utträtt ur unionen från det ögonblick då grundlagsändringarna godtas i Moskva.
5. Samtidigt vädjar Estlands Högsta Sovjet till Förenta Nationerna att omgående och ofrånkomligen hjälpa oss för att undvika de svårigheter som de ovannämnda stegen kan medföra.
6. Hela folket måste omedelbart informeras om allt som händer samt manas till lugn, beslutsamhet och besinning samt till att inte inlåta sig på några som helst provokationer.
7. Om vi försvarar oss själva, då värnar oss också Gud!"